

The background of the entire page is a reproduction of the Mona Lisa painting. The text is overlaid on the central part of the image.

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Μετάφραση: Ανδρέας Παππάς

Susie Hodge

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: The Short Story of Art
Από τις Εκδόσεις Laurence King Publishing Ltd, Λονδίνο 2017
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Susie Hodge
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Mark Fletcher
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ανδρέας Παππάς
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Ειρήνη Χριστοπούλου
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: John Round Design
ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: *Μόνα Λίζα* του Λεονάρντο Ντα Βίντσι,
Το φίλι του Γκούσταφ Κλιμτ (οπισθόφυλλο)
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα

© Mark Fletcher, 2017

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2023

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2023

ISBN 978-618-01-4788-9

All rights reserved.

Τυπώθηκε στην Κίνα.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Susie Hodge

**ΤΟ
ΜΙΚΡΟ
ΒΙΒΛΙΟ
ΤΗΣ
ΤΕΧΝΗΣ**

Μετάφραση: Ανδρέας Παππάς

Περιεχόμενα

- 6 Εισαγωγή
- 9 Οδηγίες χρήσης του βιβλίου

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

- 12 Προϊστορική τέχνη
- 13 Αρχαιοελληνική και Ρωμαϊκή τέχνη
- 14 Βυζαντινή τέχνη
- 15 Μεσαιωνική τέχνη
- 16 Πρώιμη Αναγέννηση
- 17 Βορειοευρωπαϊκή Αναγέννηση
- 18 Αναγέννηση
- 19 Ωριμη Αναγέννηση
- 20 Βενετσιάνικη Αναγέννηση
- 21 Μανιερισμός
- 22 Ολλανδικός Χρυσός Αιώνας
- 23 Μπαρόκ
- 24 Ροκοκό
- 25 Νεοκλασικισμός
- 26 Ρομαντισμός
- 27 Ρεαλισμός
- 28 Ιμπρεσιονισμός
- 29 Μεταϊμπρεσιονισμός
- 30 Νεοϊμπρεσιονισμός
- 31 Αρ Νουβό
- 32 Εξπρεσιονισμός
- 33 Γερμανικός Εξπρεσιονισμός
- 34 Φωβισμός
- 35 Κυβισμός
- 36 Φουτουρισμός
- 37 Σουπρεματισμός
- 38 Νταντά
- 39 Νεοπλαστικισμός
- 40 Μαγικός Ρεαλισμός
- 41 Σουρεαλισμός
- 42 Αφηρημένος Εξπρεσιονισμός
- 43 Χρωματικό Πεδίο
- 44 Ποπ Αρτ
- 45 Περφόρμανς

- 46 Μινιμαλισμός
- 47 Εννοιακή τέχνη

ΕΡΓΑ

- 50 Μεγάλη Αίθουσα των Ταύρων (Λασκό)
- 52 *Αφροδίτη της Μήλου*
- 54 *Χριστός Παντοκράτωρ*
- 56 Τζότο, *Επιτάφιος θρήνος*
- 58 Φαν Άικ, *Οι Αρνολφίни*
- 60 Μποτιτσέλι, *Αλληγορία της Άνοιξης*
- 64 Ντίρερ, *Ο Ηρακλής στο σταυροδρόμι*
- 66 Μιχαήλ Άγγελος, *Πιετά*
- 68 Λεονάρντο, *Μόνα Λίζα*
- 70 Ραφαήλ, *Ο δρόμος προς τον Γολγοθά*
- 72 Τιτσιάνο, *Η Αφροδίτη του Ουρμπίνο*
- 76 Μπρέχελ, *Κυνηγοί στο χιόνι*
- 78 Ελ Γκρέκο, *Ο διαμερισμός των ιματίων του Χριστού*
- 80 Καραβάτζο, *Βάκχος*
- 82 Τζεντιλέσκι, *Ιουδήθ και Ολοφέρνης*
- 84 Ρούμπενς, *Αποκαθήλωση*
- 86 Μπερνίνι, *Απόλλων και Δάφνη*
- 88 Ρέμπραντ, *Αυτοπροσωπογραφία*
- 90 Βελάσκεθ, *Las Meninas*
- 92 Βερμέερ, *Το κορίτσι με το σκουλαρίκι*
- 94 Φραγκονάρ, *Η κούνια*
- 96 Νταβίντ, *Ο όρκος των Ορατίων*
- 100 Τέρνερ, *Οι καταρράκτες του Ράιχενμπαχ: ουράνιο τόξο*
- 102 Γκόγια, *Η 3η Μαΐου 1808*
- 104 Ντελακρουά, *Η σφαγή της Χίου*
- 106 Ενγκρ, *Το τουρκικό λουτρό*
- 108 Μανέ, *Ολυμπία*
- 110 Μονέ, *Εντύπωση: Ανατολή*
- 112 Ροντέν, *Η Εποχή του Χαλκού*
- 114 Σερά, *Κυριακή απόγευμα στο νησί Γκραντ Ζατ*
- 116 Βαν Γκογκ, *Νυχτερινό καφενείο*
- 118 Μουνκ, *Η κραυγή*
- 120 Σεζάν, *Νεκρή φύση με κρεμμύδια*
- 124 Ντερέν, *Βάρκες στο Κολιούρ*

- 126 Κλιμτ, *Το φιλί*
 128 Πικάσο, *Ακορντεονίστας*
 130 Μποτσόνι, *Μοναδικές μορφές
 συνέχειας στον χώρο*
 132 Κίρχνερ, *Δρόμος με διαβάτισσα
 ντυμένη στα κόκκινα*
 134 Μαλέβιτς, *Κόκκινο τετράγωνο*
 136 Ντισάν, *Κρήνη*
 138 Μαγκρίτ, *Οι εραστές*
 140 Κάλο, *Οι δύο Φρίντες*
 142 Μόντριαν, *Broadway Boogie Woogie*
 144 Πόλοκ, *Κυματιστά μονοπάτια*
 146 Ρόθκο, *Χωρίς τίτλο*
 148 Ματίς, *Το σαλιγκάρι*
 150 Ουόρχολ, *Μέριλιν*
 152 Τζαντ, *Χωρίς τίτλο*
 154 Μπόις, *Συμπαθώ την Αμερική
 και με συμπαθεί κι εκείνη*
 156 Χερστ, *Γιατί ο θάνατος είναι
 αδιανόητος στο μυαλό κάποιου που ζει*

ΘΕΜΑΤΑ

- 160 Ζώα
 161 Ανθρώπινη μορφή
 162 Θρησκεία
 163 Προσωπογραφία
 164 Αυτοπροσωπογραφία
 165 Εσωτερικά
 166 Μυθολογία
 167 Αλληγορία
 168 Τοπίο
 169 Χρώμα
 170 Ρωπογραφία
 171 Φύση
 172 Πόλεμος
 173 Ιστορία
 174 Θαλασσογραφία
 175 Νεκρή φύση
 176 Μοναξιά
 177 Θάνατος
 178 Το ασυνείδητο
 179 Έρωτας

- 180 Κίνηση
 181 Αστυγραφία
 182 Σχήμα και φόρμα
 183 Ασαμπλάζ
 184 Αφαίρεση
 185 Καταναλωτισμός

ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- 188 Μολύβι
 189 Κεραμική
 190 Ψηφιδωτό
 191 Κιμωλία
 192 Μάρμαρο
 193 Τέμπερα
 194 Επιχρύσωση
 195 Υπόστρωμα
 196 Σφουμάτο
 197 Ελαιογραφία σε ξύλο
 198 Γραμμική προοπτική
 199 Ατμοσφαιρική προοπτική
 200 Βράχυνση
 201 Ευλογραφία
 202 Πηλός
 203 Ελαιογραφία σε μουσαμά
 204 Νωπογραφία
 205 Σκιοφωτισμός
 206 Χαλκογραφία
 207 Οξυγραφία
 208 Πενάκι και μελάνι
 209 Σκοτεινός θάλαμος
 210 Υδατογραφία
 211 Μπρούντζος
 212 Στιγματογραφία
 213 Ιμπάστο
 214 Έτοιμα αντικείμενα
 215 Γκούας
 216 Κολάζ
 217 Μεταξοτυπία
 218 Ευρετήριο
 223 Μουσεεία
 224 Άδειες χρήσης εικόνων

Εισαγωγή

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: «ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΑΝΑΠΑΡΙΣΤΑ ΟΧΙ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΑΛΛΑ ΤΗ ΒΑΘΥΤΕΡΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ».

Υπό την επήρεια του κοινωνικού, πολιτικού θρησκευτικού και οικονομικού περιβάλλοντος, ο «σκοπός» της τέχνης αλλάζει συνεχώς. Η τέχνη εκφράζει και αναδεικνύει μεγάλη ποικιλία συναισθημάτων, πεποιθήσεων και ιδεών, όπως είναι η ομορφιά, η αλήθεια, η ελπίδα, ο θάνατος, η ζωή, η τάξη, το χάος. Η τέχνη μπορεί να έχει θρησκευτικό ή φιλοσοφικό χαρακτήρα, να είναι διακοσμητική ή και απλώς διασκεδαστική. Είτε απλώς προορίζεται να την απολαμβάνει κάποιος, είτε ενεργοποιεί συναισθήματα ή φαντασιώσεις, είτε μεταδίδει ή μεταφέρει μηνύματα, η τέχνη πάντα αντικατοπτρίζει την εποχή της. Ακόμα και όταν αμφισβητεί τις παραδόσεις ή έρχεται σε ρήξη με αυτές, ο καλλιτέχνης αντανakλά την εποχή του. Αυτός είναι και ο λόγος που τα έργα τέχνης βοηθούν να καταλάβουμε πώς οι δημιουργοί τους αντιλαμβάνονταν τη θέση τους και τον ρόλο τους στην κοινωνία. Σχεδόν όλες οι κοινότητες ανθρώπων έχουν να επιδείξουν κάποια έργα τέχνης, της μιας ή της άλλης μορφής. Η τέχνη δεν εμφανίζεται και δεν γίνεται εν κενώ· είναι προϊόν αλλαγών και εξελίξεων, αλληλεπιδράσεων και αλληλεπικαλύψεων. Γι' αυτό άλλωστε κάποιες φορές δεν είναι και τόσο απλό να ταξινομηθεί και να αξιολογηθεί, γι' αυτό και η ανάγκη βιβλίων όπως το ανά χείρας.

Το *Μικρό βιβλίο της τέχνης*, αν και εκ των πραγμάτων δίνει κυρίως έμφαση στην τέχνη του Δυτικού κόσμου, είναι παράλληλα και μια εισαγωγή στις εξελίξεις του καλλιτεχνικού φαινομένου από την Προϊστορία έως τις μέρες μας. Στα πεδία που καλύπτει περιλαμβάνονται όχι μόνο μερικά από τα πιο σημαντικά έργα, από τα έργα-σταθμούς στην ιστορία της τέχνης, αλλά και τα θέματα αυτών των έργων, τα κινήματα, οι τεχνικές και οι μέθοδοι, οι επινοήσεις και οι ιδέες, οι πρόδρομοι και οι επίγονοι των κατά καιρούς καλλιτεχνών.

Περίοδοι και κινήματα

ΜΟΝΤΡΙΑΝ: «Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑΠΕΙΝΟΣ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΑΥΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΥΛΟΥ».

Εδώ περιλαμβάνονται έργα τέχνης και καλλιτέχνες μιας ορισμένης περιόδου που χαρακτηρίζονται από κοινά υφολογικά στοιχεία, κοινές μεθόδους και προσεγγίσεις, κοινά καλλιτεχνικά ιδεώδη.

Κάποια κινήματα στον χώρο της τέχνης απέκτησαν το όνομά τους εκ των υστέρων, συχνά με πρωτοβουλία ιστορικών ή κριτικών της τέχνης, χωρίς προφανώς οι πρωταγωνιστές τους να γνωρίζουν καν τον όρο, ή έστω να έχουν συνείδηση ότι ανήκουν σε κάποιο ρεύμα ή «κίνημα». Αυ-

τή είναι, για παράδειγμα, η περίπτωση όρων όπως Αναγέννηση ή Μπαρόκ. Άλλοτε πάλι, «νονοί» ενός κινήματος υπήρξαν είτε οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές του, όπως στην περίπτωση του Φουτουρισμού ή του Σουρεαλισμού, είτε κριτικοί που χρησιμοποίησαν πρώτοι τον επίμαχο όρο (Ιμπρεσιονισμός, Κυβισμός) – ενίοτε, μάλιστα, επικριτικά. Υπάρχουν επίσης κινήματα των οποίων οι πρωταγωνιστές είχαν απόλυτη συνείδηση ότι υπηρετούν κοινούς στόχους (Νταντά, De Stijl), αλλά και κινήματα ή ρεύματα (λ.χ., Μεταϊμπρεσιονισμός) που βαφτίστηκαν έτσι από κριτικούς και ιστορικούς της τέχνης, για λόγους κυρίως «συνέχειας» και ευκολίας ως προς την κατάταξη κάποιων έργων, χωρίς οι πρωταγωνιστές τους να έχουν καν την αίσθηση ότι συναποτελούν κάποιου είδους καλλιτεχνικό ρεύμα ή κίνημα.

Προφανώς κάθε κίνημα είναι και γέννημα μιας ορισμένης εποχής ή περιόδου. Έτσι, ακόμα και αν ένας σημερινός καλλιτέχνης ζωγραφίζει σε ύφος που θυμίζει εκείνο των πινάκων του Ροκοκό, δε θα τον κατατάξουμε ποτέ στους ζωγράφους του Ροκοκό. Τα κινήματα με την πιο κυριολεκτική, με την πιο ακριβή έννοια του όρου είναι κυρίως φαινόμενο του 20ού αιώνα, οπότε οι εξελίξεις και οι ανατροπές στον χώρο της τέχνης ήταν ραγδαίες, ταχύτερες απ' ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη περίοδο. Μάλιστα, ορισμένα από τα πιο πρόσφατα κινήματα που παρουσιάζονται εδώ είναι ακόμη εν εξελίξει, δεν έχουν καν κατασταλάξει ως προς τον ακριβή χαρακτήρα τους. Υπάρχουν επίσης κινήματα που κύριο γνώρισμά τους ήταν η επιθυμία ρήξης με τις έως τότε κυρίαρχες καλλιτεχνικές αρχές και παραδόσεις, όπως υπάρχουν και κινήματα που κύρια αιτία της εμφάνισής τους ήταν η αντίδραση στο ρεύμα που κυριαρχούσε ή δέσποζε κατά την αμέσως προηγούμενη περίοδο (για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες της δεκαετίας του 1960, η Ποπ Αρτ εμφανίστηκε και ως αντίδραση στην έως τότε παντοκρατορία του Αφηρημένου Εξπρεσιονισμού). Τέλος, υπήρχαν κατά καιρούς και κινήματα (λ.χ., οι Προραφαηλίτες στην Αγγλία του 19ου αιώνα) που ήθελαν να μιμηθούν το παράδειγμα καλλιτεχνών από μια ορισμένη, και μάλιστα αρκετά μακρινή, περίοδο της ιστορίας της τέχνης.

Έργα

ΜΑΤΙΣ: «Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΑΙΤΕΙ ΘΑΡΡΟΣ».

Καλύπτοντας χρονικό διάστημα περίπου 18.000 ετών, αυτό το τμήμα του βιβλίου εστιάζει σε ορισμένα έργα που υπήρξαν τομές ή ορόσημα στην ιστορία της τέχνης.

Οι προσεγγίσεις και οι προθέσεις καλλιτεχνών που με τα έργα τους έχουν σφραγίσει την εξέλιξη της τέχνης από την προϊστορία μέχρι σήμερα αποτυπώνονται σε έργα τέχνης κάθε είδους και ποικίλης θεματολογίας: προσωπογραφίες, τοπία, αλληγορίες, μυθολογικές ή θρησκευτικές συνθέσεις, γλυπτά, χαρακτικά. Η επιλογή των έργων που παρουσιάζονται

και σχολιάζονται εδώ έχει γίνει με βάση όχι μόνο την καλλιτεχνική τους αξία αλλά και την ιδιότητά τους ως τομών στην πορεία εξέλιξης της τέχνης. Κάποια, μάλιστα, από αυτά τα έργα λειοδορήθηκαν ή αποδοκιμάστηκαν όταν εμφανίστηκαν, επειδή ακριβώς έρχονταν σε ρήξη με τις παραδεδεγμένες έως τότε καλλιτεχνικές αντιλήψεις και επιλογές. Επίσης, κάποια από τα έργα που παρουσιάζονται μπορεί σήμερα να θεωρούνται «κλασικά», όμως όταν φιλοτεχνήθηκαν συνιστούσαν ρήξη ή τομή με τις καλλιτεχνικές αξίες και μεθόδους της εποχής τους. Τέλος, κάθε έργο που παρουσιάζεται εδώ εξετάζεται και σχολιάζεται, προφανώς, σε συνάρτηση με τα καλλιτεχνικά αλλά και ευρύτερα πολιτισμικά συμφραζόμενά του.

Θέματα

ΧΟΠΕΡ: «ΑΝ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΘΕΛΩ ΝΑ ΠΩ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΙΠΩΘΕΙ ΜΕ ΛΕΞΕΙΣ, ΔΕ ΘΑ ΥΠΗΡΧΕ ΛΟΓΟΣ ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΖΩ».

Υπάρχουν θέματα που έχουν αποδοθεί επανειλημμένα στο διάβα των αιώνων, από ποικίλους καλλιτέχνες, σε διαφορετικά κάθε φορά ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα. Η προσέγγιση των έργων τέχνης με βάση το θέμα τους μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμη για την εμβάθυνση στις προθέσεις, τις ιδέες, ακόμα και τις δεσμεύσεις του καλλιτέχνη. Το θέμα ενός έργου τέχνης, εξάλλου, αντανακλά επίσης, άλλοτε πιο άμεσα και άλλοτε έμμεσα, την κοινωνία και τα ήθη μιας εποχής, αλλά και τον χαρακτήρα του καλλιτέχνη. Ορισμένα θέματα, όπως τα τοπία ή οι νεκρές φύσεις, οι θρησκευτικές συνθέσεις και οι σκηνές από τη Βίβλο, αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό τις ιδέες, τις εμμονές, ή ακόμα και τις επιστημονικές προόδους που συνδέονται με μια ορισμένη περίοδο.

Τεχνικές

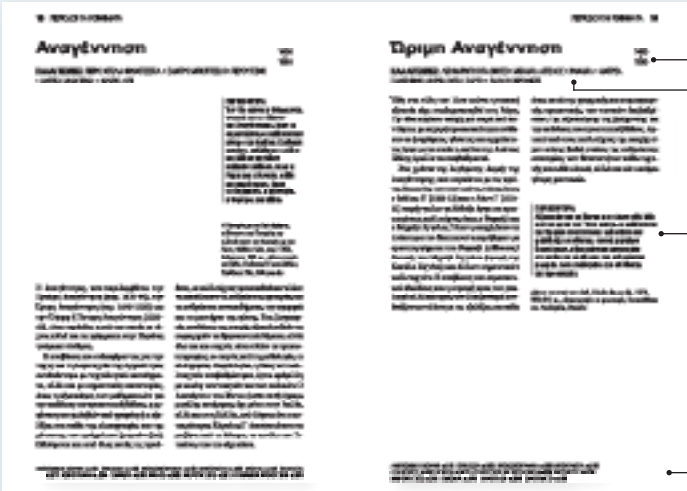
ΜΠΡΑΚ: «Η ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ ΑΠΟΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠ' ΟΤΙ ΣΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ».

Οι τεχνικές και οι μέθοδοι των καλλιτεχνών καλύπτουν όλο το φάσμα από τα απλά σχέδια και τις νωπογραφίες στους τοίχους των σπηλαίων μέχρι την «ανάδειξη» αντικειμένων καθημερινής χρήσης σε έργα τέχνης, μέχρι το κολάζ ή τη μεταξοτυπία. Στο κεφάλαιο αυτό του βιβλίου περιγράφονται και εξηγούνται κάθε είδους τεχνικές, καθώς και κάθε είδους υλικά που έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί, σε ποικίλα πολιτισμικά συμφραζόμενα αλλά και με πολύ διαφορετικούς ορίζοντες προσδοκιών και προσεγγίσεων.

Οδηγίες χρήσης του βιβλίου

Υπάρχουν τέσσερις ενότητες στο *Μικρό βιβλίο της τέχνης*. Μπορεί ο αναγνώστης να εστιάσει σε μία από αυτές, αλλά και να τη συνδέσει με τις άλλες, με τη βοήθεια των παραπομπών στο κάτω μέρος κάθε σελίδας.

Όνομα καλλιτέχνη, τεχνική, διαστάσεις, πού βρίσκεται το έργο Χρονολογία

Άλλα σημαντικά έργα του καλλιτέχνη Παραπομπές σε σχετικά «λήμματα»

Περίοδοι και Κινήματα

- ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ 12 • ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ 13**
• **ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ 14 • ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ 15 • ΠΡΩΙΜΗ**
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ 16 • ΒΟΡΕΙΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ 17 • ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ 18
• **ΩΡΙΜΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ 19 • ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ 20**
• **ΜΑΝΙΕΡΙΣΜΟΣ 21 • ΟΛΛΑΝΔΙΚΟΣ ΧΡΥΣΟΣ ΑΙΩΝΑΣ 22 • ΜΠΑΡΟΚ 23**
• **ΡΟΚΟΚΟ 24 • ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ 25 • ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ 26 • ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ 27**
• **ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 28 • ΜΕΤΑΪΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 29**
• **ΝΕΟΪΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 30 • ΑΡ ΝΟΥΒΟ 31 • ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 32**
• **ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 33 • ΦΩΒΙΣΜΟΣ 34 • ΚΥΒΙΣΜΟΣ 35**
• **ΦΟΥΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 36 • ΣΟΥΠΡΕΜΑΤΙΣΜΟΣ 37 • ΝΤΑΝΤΑ 38**
• **ΝΕΟΠΛΑΣΤΙΚΙΣΜΟΣ 39 • ΜΑΓΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ 40**
• **ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ 41 • ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΣ ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ 42**
• **ΧΡΩΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ 43 • ΠΟΠ ΑΡΤ 44 • ΠΕΡΦΟΡΜΑΝΣ 45**
• **ΜΙΝΙΜΑΛΙΣΜΟΣ 46 • ΕΝΝΟΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ 47**

Προϊστορική τέχνη

περ. 50.000
3.000 π.Χ.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΕ: ΛΑΣΚΟ, ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΓΑΛΛΙΑ • ΑΛΤΑΜΙΡΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ
• ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΝΑΜΑΤΖΙ, ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ • ΣΠΗΛΑΙΟ ΓΚΟΥΙΤΑΡΕΡΟ, ΠΕΡΟΥ

Με τον εξαιρετικά γενικό όρο Προϊστορική τέχνη αναφερόμαστε συνήθως σε ένα σύνολο έργων τέχνης και τεχνουργμάτων από διαφορετικές εποχές αλλά και περιοχές του πλανήτη.

Παρά το ότι κάποιες μορφές «καλλιτεχνική» δραστηριότητα μπορεί να ανιχνευτεί ακόμα και σε πολύ παλαιότερες εποχές, συνήθως με τον όρο Προϊστορική τέχνη περιγράφονται δείγματα τέχνης, έστω της πιο υποτυπώδους και «πρωτόγονης» μορφής, που προέρχονται από την περίοδο από το 50.000 έως περίπου το 3.000 π.Χ. Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα δείγματα αυτής της τέχνης είναι οι βραχογραφίες με αναπαραστάσεις ζώων στο σπήλαιο Λασκό της νότιας Γαλλίας, ενδεχομένως συνδεδεμένες

με κάποιου είδους ιεροτελεστίες θρησκευτικού χαρακτήρα ή σχετικές με την επιτυχή έκβαση του κυνηγιού. Στη λεγόμενη Μεγάλη Αίθουσα των Ταύρων, στον βράχο διακρίνονται εκατοντάδες μορφές ζώων, σε διάφορα μεγέθη, ζωγραφισμένες με χρωστικές ουσίες ορυκτής ή φυτικής προέλευσης. Δείγματα Προϊστορικής τέχνης θεωρούνται επίσης γυναικεία ειδώλια που συνδέονται πιθανότατα με ιεροτελεστίες γονιμότητας, εξού και τονίζονται ιδιαίτερα μέρη του σώματος όπως είναι η κοιλιά και τα στήθη. Το πιο γνωστό ίσως από αυτά τα αγαλματίδια είναι η λεγόμενη Αφροδίτη του Βίλντορφ, η οποία χρονολογείται στο 28.000-25.000 και βρέθηκε στην ομώνυμη τοποθεσία, στη σημερινή Αυστρία.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Τα παλαιότερα γνωστά δείγματα βραχογραφιών (περ. 28.000 π.Χ.) προέρχονται από τη βόρεια Αυστραλία. Στην Αλγερία έχουν εντοπιστεί βραχογραφίες με «θέμα» το κυνήγι ζώων που σήμερα έχουν εξαφανιστεί. Σε ό,τι αφορά τα παλαιότερα γνωστά δείγματα αγγειοπλαστικής, είναι του περίπου 11.000 π.Χ. και προέρχονται από την ανατολική Σιβηρία και την Ιαπωνία.

Μεγάλη Αίθουσα των Ταύρων,
περ. 17.000-14.000 π.Χ., Λασκό,
Γαλλία (βλ. και σελ. 50-51)

Αρχαιοελληνική και Ρωμαϊκή τέχνη

650 π.Χ.
415 μ.Χ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ • ΦΕΙΔΙΑΣ • ΜΥΡΩΝ • ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ • ΑΓΗΣΑΝΔΡΟΣ
• ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΣ • ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ

Με βασικά γνωρίσματά τους τις αρμονικές αναλογίες και την απόδοση του κάλλους, τα αρχαιοελληνικά και ρωμαϊκά έργα τέχνης μπορεί βάσιμα να θεωρηθούν θεμέλιο αλλά και πηγή έμπνευσης όλης της Δυτικής τέχνης.

Οι αρχαίοι Έλληνες, αν και ζούσαν κυρίως σε πόλεις-κράτη οι οποίες συχνά βρίσκονταν σε αρκετά μεγάλη απόσταση μεταξύ τους, είχαν κοινή γλώσσα και κοινούς θεούς. Άτυπα εν πολλοίς και χωρίς πάντα τα όρια μεταξύ τους να είναι σαφή, διακρίνονται τέσσερις περίοδοι στο πλαίσιο της Αρχαίας Ελληνικής τέχνης: η Γεωμετρική, η Αρχαϊκή, η Κλασική και η Ελληνιστική. Όσο για τα δείγματά της που σώζονται, αυτά περιλαμβάνουν αγγεία, γλυπτά, ψηφιδωτά, νωπογραφίες, καθώς και εξαιρετικά κτίσματα (ναούς, θέατρα κ.ά.). Περίοδος της μέγιστης ακμής της Αρχαίας Ελληνικής τέχνης θεωρείται ο 5ος αιώνας στην Αθήνα, με τον Παρθενώνα και τα άλλα κτίσματα στην Ακρόπολη να αποτελούν την επιτομή του μεγαλείου της αρχαιοελληνικής γλυπτικής και αρχιτεκτονικής. Όσο για τη Ρωμαϊκή τέχνη, και κυρίως αυτήν της περιόδου 27 π.Χ.-395 μ.Χ., υπήρξε κράμα έντονων επιδράσεων από την Αρχαιοελ-

ληνική τέχνη, και κυρίως από αυτήν της Ελληνιστικής περιόδου (323-31 π.Χ.), αλλά και υφολογικών και τεχνικών καινοτομιών με σαφώς ρωμαϊκό χαρακτήρα.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Το 480-79 π.Χ. οι Έλληνες απέκρουσαν την περσική εισβολή στη χώρα τους.

Ακολούθησε περίοδος ακμής στις τέχνες και στα γράμματα, η οποία σηματοδεύτηκε όχι μόνο από την εμφάνιση σημαντικών έργων, αλλά και πολυ σημαντικών προσωποικότητων σε πεδία όπως η φιλοσοφία, η ρητορική, το θέατρο, η αρχιτεκτονική, η γλυπτική (Πολύκλειτος, Φειδίας, Μύρων, Πραξιτέλης κ.ά.).

Ο Λαοκών και οι γιοι του, Γλύπτες: Αγήσανδρος, Αθηνόδωρος και Πολύδωρος, περ. 100 π.Χ., ύψος 2,10μ., μάρμαρο, Μουσεία Βατικανού, Ρώμη

Βυζαντινή τέχνη

476
1453

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΕ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ • ΡΑΒΕΝΑ • ΚΙΕΒΟ • ΜΟΣΧΑ

Ο Ιουστινιανός και η ακολουθία του, 6ος αιώνας μ.Χ., ψηφιδωτό, Σαν Βιτάλε, Ραβένα

Σταδιακά, καθώς ο Χριστιανισμός γινόταν επικρατούσα θρησκεία στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, άλλαζε και ο χαρακτήρας της τέχνης, η οποία όλο και λιγότερο αποσκοπούσε στην πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας, και ειδικά της ανθρώπινης μορφής, στην οποία αποδίδονταν «ειδωλολατρικά» κατάλοιπα.

Αφού πρώτα «νομιμοποίησε» την άσκηση της χριστιανικής λατρείας το 313, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος μετέφερε την έδρα του από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη. Στη Βυζαντινή τέχνη, η οποία αντλεί από την Αρχαιοελληνική, από τη Ρωμαϊκή, ακόμα και από την τέχνη της Αιγύπτου και της Εγγύς Ανατολής, στοιχεία όπως το γυμνό ή οι αφηγηματικές συνθέσεις εκτοπίζονται πλήρως, παραχωρώντας τη θέση τους στην προσπάθεια μετάδοσης στον πιστό του υπερβατικού στοιχείου.

Τα είδη που καλλιεργήθηκαν ήταν κυρίως τα ψηφιδωτά, οι νωπογραφίες, οι εντυπωσιακοί ναοί με τους πλούσια διακοσμημένους τρούλους, τα ανάγλυφα ελεφαντουρνήματα, τα ιστορημένα χειρόγραφα. Σχεδόν όλα αυτά ήταν έργα ανώνυμων καλλιτεχνών, αφού αυτό που ενδιέφερε ήταν η λατρεία του θείου και όχι το άτομο. Αξιόλογα δείγματα Βυζαντινής τέχνης συναντάμε επίσης σε περιοχές πολιτισμικής ώσμωσης, όπως η Ιταλία, η Αρμενία, η Ουκρανία, η Ρωσία.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Ο γενικός όρος Βυζαντινή τέχνη δηλώνει την τέχνη στη χριστιανική Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αλλά και στις περιοχές όπου αυτή άσκησε την επιρροή της ακόμα και μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (Βενετία, Σικελία υπό τους Νορμανδούς κ.ά.).

Μεσαιωνική τέχνη

500
1400
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΤΣΙΜΑΜΠΟΥΕ • ΑΝΤΡΕΑ ΠΙΖΑΝΟ • ΝΤΟΥΤΣΟ • ΤΖΟΤΟ

Η τέχνη του Μεσαίωνα ήταν συνδυασμός κληρονομιάς από την τέχνη της Ρωμαϊκής περιόδου και του Βυζαντίου και επιρροής του πολιτισμού των λεγόμενων «βαρβαρικών» φύλων, που είχαν αρχίσει να κατακλύζουν την Ευρώπη ήδη από τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες.

Ο όρος Μεσαιωνική τέχνη καλύπτει μεγάλη ποικιλία έργων τέχνης και τεχνουργημάτων που προέρχονται από περίπου το 300 έως τις απαρχές της Αναγέννησης, γύρω στο 1400. Υποκατηγορίες αυτής, κυρίως σε συνάρτηση με την αρχιτεκτονική, είναι η Πρωτοχριστιανική, η Ρομανική και η Γοτθική τέχνη. Σε ό,τι αφορά την Πρωτοχριστιανική, τα σημαντικότερα δείγματα προέρχονται από τη Ρώμη και από τις επαρχίες της κραταιάς ακόμη Ρωμαϊκής Αυτο-

κρατορίας (κατακόμβες, κρύπτες κ.ά.). Μετά την περίοδο των λεγόμενων Σκοτεινών Αιώνων (περ. 400-800), η ανάπτυξη εμπορικών πόλεων είχε ως συνέπεια όχι μόνο την οικοδόμηση και τη διακόσμηση κάθε είδους κτισμάτων, και κυρίως των καθεδρικών ναών, αλλά και την εμφάνιση ειδών τέχνης όπως τα ιστορημένα χειρόγραφα, οι τοιχογραφίες, η ανάγλυφη και τριδιάστατη γλυπτική (άλλοτε από επώνυμους καλλιτέχνες και άλλοτε από ανώνυμους δημιουργούς ή από αξιόλογα εργαστήρια). Παρά το ότι η διάκριση μεταξύ έργων τέχνης και τεχνουργημάτων, όπως και μεταξύ καλλιτεχνών και τεχνιτών, δεν ήταν ακόμη σαφής, χωρίς αμφιβολία ο Μεσαίωνας υπήρξε περίοδος μεγάλων προόδων σε τεχνικές καινοτομίες και σε καλλιτεχνική έμπνευση.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Μέλημα των περισσότερων μεσαιωνικών καλλιτεχνών ήταν όχι τόσο η πιστή, ρεαλιστική απόδοση της πραγματικότητας όσο η επίτευξη της επικοινωνίας του πιστού με το θείο. Ωστόσο, ήδη στα τέλη του 12ου αιώνα, η επίδραση των γλυπτών της Αρχαιότητας, ελληνικής και ρωμαϊκής, είχε αρχίσει να γίνεται αισθητή στην απόδοση της ανθρώπινης μορφής.

Επιτάφιος θρήνος, Τζότο ντι Μπροντόνε, 1304-06, 185x200 εκ., νωπογραφία, Παρεκκλήσιο Σκροβένη, Πάδοβα

ΘΡΗΣΚΕΙΑ σ.162 ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΜΟΡΦΗ σ.161 ΕΠΙΧΡΥΣΩΣΗ σ.194 ΨΗΦΙΔΙΩΤΟ σ.190 ΤΕΜΠΕΡΑ σ.193

Πρώιμη Αναγέννηση

1400
–
1490

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΜΑΖΑΤΣΟ • ΛΟΡΕΝΤΣΟ ΓΚΙΜΠΕΡΤΙ • ΠΑΟΛΟ ΟΥΤΣΕΛΟ
• ΝΤΟΝΑΤΕΛΟ • ΦΙΛΙΠΟ ΜΠΡΟΥΝΕΛΕΣΚΙ • ΦΙΛΙΠΟ ΛΙΠΙ • ΦΡΑ ΑΝΤΖΕΛΙΚΟ

Η Πρώιμη Αναγέννηση υπήρξε περίοδος άνθησης των γραμμάτων, με έμφαση στην επαναανάκτηση των μεγάλων στοχαστών και ποιητών της Αρχαιότητας. Στη ζωγραφική κυρίαρχη ήταν η ρήξη με τη Βυζαντινή τέχνη και η ανάπτυξη νέων μορφών απεικόνισης της πραγματικότητας.

Παρά τη γενική εντύπωση ότι λίκνο της Αναγέννησης υπήρξε η Φλωρεντία, εξίσου σημαντική ήταν η λεγόμενη Σχολή της Σιένας. Έτσι, λίγο-πολύ σύγχρονοι του Τζότο, καλλιτέχνη καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της ζωγραφικής, κυρίως ως προς την απόδοση της τρίτης διάστασης και της ανθρώπινης μορφής, ήταν Σιενέζοι ζωγράφοι όπως ο Ντούτσο ντι Μπουονινσένια (περ. 1260-1320) και ο Σιμόνε Μαρτίνι (1284-1344). Η περίοδος 1350-1450 χαρακτηρίστηκε από τη ραγδαία ανάπτυξη μεγάλων εμπορικών κέντρων στην Ιταλία και στη βόρεια Ευρώπη. Οικογένειες εμπόρων, τραπεζιτών ή πολέμαρχων αποκτούσαν πρωτοφανή ισχύ και εξελίσσονταν σε προστάτες των γραμμάτων και των τεχνών. Σημαντικό ρόλο στην κυκλοφορία και διάδοση των ιδεών έπαιξε επίσης η εμφάνιση της τυπογραφίας, έργο κυρίως του Γιοχάνες Γκούτενμπεργκ (περ. 1398-1468). Η αναβίωση αυτή του ενδιαφέροντος για την αρχαιοελ-

ληνική και ρωμαϊκή γραμματεία ευνόησε μια νέα προσέγγιση στα καλλιτεχνικά ζητήματα, αλλά και στον τρόπο ζωής. Οι καινούργιες αυτές ιδέες θα καλλιεργούνταν από μια νέα γενιά λογίων και καλλιτεχνών οι οποίοι θα γίνονταν σύντομα γνωστοί με τη γενική ονομασία ουμανιστές.

Δαβίδ, Ντονατέλο, περ. 1433, ύψος 158 εκ., μπρούντζος, Μουσείο Μπαρτζέλο, Φλωρεντία

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Η λεγόμενη Πρώιμη Αναγέννηση συνδέεται με εξελίξεις όπως η ακρίβεια στην απόδοση της ανατομίας, η επινόηση της γραμμικής και ατμοσφαιρικής προοπτικής, καθώς και η όλο και πιο άρτια απόδοση της υφής των υφασμάτων.

Βορειοευρωπαϊκή Αναγέννηση

1430
–
1550

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΡΟΜΠΕΡ ΚΑΜΠΕΝ • ΧΑΝΣ ΜΕΜΛΙΝΓΚ • ΧΟΥΓΚΟ ΦΑΝ ΝΤΕΡ ΧΟΥΣ

Πολύπτυχο της Δευτέρας

Παρουσίας, Ροχίρ φαν ντερ Βέιντεν, 1446-52, ελαιογραφία σε ξύλο, 220x560 εκ., Μουσείο του Hôtel-Dieu, Γαλλία

Η Αναγέννηση στις χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης έγινε αισθητή ήδη από τις αρχές του 15ου αιώνα, υπό την επίδραση και του λεγόμενου Διεθνούς Γοτθικού ύφους, το οποίο είχε προηγηθεί.

Η μεγάλη διαφορά μεταξύ της βορειοευρωπαϊκής και της ιταλικής Αναγέννησης ήταν ότι στον βορρά οι καλλιτέχνες επηρεάζονταν πολύ λιγότερο από τις πλαστικές αξίες της Αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης. Επίσης, στη βόρεια Ευρώπη ήταν εντυπωσιακά τα επιτεύγματα στο πεδίο της τεχνικής, κυρίως με τη ραγδαία εξέλιξη της ελαιογραφίας. Σε αντιδιαστολή με ό,τι ισχύει στην τέμπερα ή στη νωπογραφία, τεχνικές οι οποίες κυριαρχούσαν έως τότε στην Ιταλία, τα χρώματα στην ελαιογραφία στεγνώνουν αργά, επιτρέποντας στον καλλιτέχνη διορθωτικές παρεμβάσεις. Στις Κάτω Χώρες ειδικά, καθοριστικής σημασίας υπήρξαν οι καινοτομίες του Γιαν φαν Άικ και του Ροχίρ φαν ντερ Βέιντεν (περ. 1399-1464), ενώ τα έργα του Ιερώνυμου

Μπος (1450-1516) εντυπωσιάζουν ακόμα και σήμερα με την ασυνήθιστη, σχεδόν σουρεαλιστική εικονογραφία τους. Από την άλλη, στη Γερμανία, ο Άλμπρεχτ Ντίρερ άντλησε πολύ περισσότερα στοιχεία από την τέχνη των Ιταλών συναδέλφων του, κυρίως ως προς την απόδοση της προοπτικής και της ανθρώπινης ανατομίας, ενώ παράλληλα ανανέωσε ριζικά και τη χαρακτηριστική ως τέχνη. Σημαντικό πλήγμα πάντως για την τέχνη, και ειδικότερα την εκκλησιαστική, αποτέλεσε η Προτεσταντική Μεταρρύθμιση, που εξαπλώθηκε με ραγδαίο ρυθμό, ήδη από τη δεκαετία του 1520, στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Στη βόρεια Ευρώπη η εξέλιξη της τεχνικής της ελαιογραφίας συνδυάστηκε με την τάση των καλλιτεχνών για μεγαλύτερη έμφαση στη ρεαλιστική απεικόνιση της καθημερινής ζωής, αλλά και στην απόδοση των έντονων συναισθημάτων των εικονιζόμενων.

Αναγέννηση

1400
–
1550

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΠΙΕΡΟ ΝΤΕΛΑ ΦΡΑΝΤΣΕΣΚΑ • ΣΑΝΤΡΟ ΜΠΟΤΙΤΣΕΛΙ • ΠΕΡΟΥΤΖΙΝΟ
• ΑΝΤΡΕΑ ΜΑΝΤΕΝΙΑ • ΦΙΛΙΠΟ ΛΙΠΙ

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Τον 15ο αιώνα η Φλωρεντία, γνωστή ως το «βίβρο» της Αναγέννησης, ήταν το σημαντικότερο καλλιτεχνικό κέντρο της Ιταλίας. Σταδιακά ωστόσο, αυξήθηκε ο ρόλος και άλλων μεγάλων ιταλικών πόλεων, όπως η Ρώμη και η Βενετία, αλλά και μικρότερων, όπως το Ουρμπίνιο, η Μάντοβα, η Φεράρα, και άλλες.

Η Παναγία με το Θείο Βρέφος, η Γέννηση της Παναγίας και η Συνάντηση του Ιωακείμ με την Άννα, Φίλιπο Λίπι, περ. 1452, διάμετρος 135 εκ., ελαιογραφία σε ξύλο, Παλατινή Πνακοθήκη, Παλάτιο Πίτι, Φλωρεντία

Η Αναγέννηση, που περιλαμβάνει την Πρώιμη Αναγέννηση (περ. 1410-90), την Ώριμη Αναγέννηση (περ. 1490-1530) και την Όψιμη ή Ύστερη Αναγέννηση (1530-60), είναι περίοδος κατά την οποία οι τέχνες αλλά και τα γράμματα στην Ευρώπη γνώρισαν άνθηση.

Η αναβίωση του ενδιαφέροντος για την τέχνη και τη λογοτεχνία της Αρχαιότητας συνδυάστηκε με τεχνολογικά επιτεύγματα, αλλά και με σημαντικές καινοτομίες, όπως η αξιοποίηση των μαθηματικών για την απόδοση του προοπτικού βάθους, η εμφάνιση των μολυβιών από γραφίτη ή οι εξελίξεις στα πεδία της ελαιογραφίας και της χύτευσης του ορείχαλκου (μπρούντζου). Ωθούμενοι και από όλες αυτές τις προό-

δους, οι καλλιτέχνες προσπαθούσαν πλέον να αποδώσουν τις ανθρώπινες εμπειρίες και τα ανθρώπινα συναισθήματα, την ομορφιά και το μυστήριο της φύσης. Στις ζωγραφικές συνθέσεις της εποχής εξακολουθούν να κυριαρχούν τα θρησκευτικά θέματα, αλλά όλο και πιο συχνές είναι πλέον οι προσωπογραφίες, οι σκηνές από τη μυθολογία, οι αλληγορίες. Παράλληλα, η θέση των καλλιτεχνών αναβαθμίστηκε, έγινε εφάμιλλη με εκείνη των ποιητών και των αυλικών. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι (1452-1519) έχαιρε μεγάλης εκτίμησης όχι μόνο στην Ιταλία, αλλά και στη Γαλλία, ενώ λέγεται ότι ο αυτοκράτορας Κάρολος Ε΄ έσκυψε κάποτε να μαζέψει από το έδαφος το πινέλο του Τιτσιάνο, που του είχε πέσει.

Ώριμη Αναγέννηση

1490
–
1530

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ ΝΤΑ ΒΙΝΤΣΙ • ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ • ΡΑΦΑΗΛ • ΑΝΤΡΕΑ ΣΑΝΣΟΒΙΝΟ ΑΝΤΡΕΑ ΝΤΕΛ ΣΑΡΤΟ • ΠΑΟΛΟ ΒΕΡΟΝΕΖΕ

Ήδη στα τέλη του 15ου αιώνα η παπική εξουσία είχε σταθεροποιηθεί στη Ρώμη. Την ίδια περίπου εποχή μια σειρά από ποιντίφικες με ισχυρή προσωπικότητα ανέθεσαν σε ζωγράφους, γλύπτες και αρχιτέκτονες έργα με τα οποία η εικόνα της Αιώνιας Πόλης έμελλε να αναβαθμιστεί.

Στα χρόνια της λεγόμενης Ακμής της Αναγέννησης, που συμπίπτει με τις πρώτες δεκαετίες του 16ου αιώνα, πάπες όπως ο Ιούλιος Β' (1503-13) και ο Λέων Γ' (1513-21) παρήγγειλαν φιλόδοξα έργα σε προικισμένους καλλιτέχνες όπως ο Ραφαήλ και ο Μιχαήλ Άγγελος. Ήταν η εποχή όπου τα Ανάκτορα του Βατικανού κοσμήθηκαν με αριστουργήματα του Ραφαήλ (Αίθουσες/ Stanze), του Μιχαήλ Άγγελου (οροφή της Καπέλα Σιξτίνα) και άλλων σημαντικών καλλιτεχνών. Η αναβίωση του ουμανιστικού ιδεώδους και η στροφή προς τον ρεαλισμό αλλά και προς τον λουζινισμό συνδιάζονταν πλέον με τις εξελίξεις σε πεδία

όπως αυτά της γραμμικής και ατμοσφαιρικής προοπτικής, των τονικών διαβαθμίσεων, της αξιοποίησης της βράχυνσης για την απόδοση του προοπτικού βάθους. Αρκετοί από τους καλλιτέχνες της εποχής είχαν επίσης βαθιά γνώση της ανθρώπινης ανατομίας, των δυνατοτήτων κάθε τεχνικής και κάθε υλικού, αλλά και κάτι ακόμα: γόνιμη φαντασία.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Αξιοποιώντας τις βάσεις που είχαν θεθεί ήδη από τις αρχές του 15ου αιώνα, οι καλλιτέχνες της Ώριμης Αναγέννησης φιλοτέχνησαν φιλόδοξες συνθέσεις, συχνά μεγάλων διαστάσεων, αξιοποιώντας καινοτομίες στα πεδία της απόδοσης της ανθρώπινης μορφής, των αναλογιών, της σύνθεσης, της προοπτικής.

Δείπνο στο σπίτι του Λεβί, Πάολο Βερονέζε, 1573, 555x131 εκ., ελαιογραφία σε μουσαμά, Πινακοθήκες της Ακαδημίας, Βενετία

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΜΟΡΦΗ **σ.161** ΘΡΗΣΚΕΙΑ **σ.162** ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ **σ.163** ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ **σ.166**
ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ **σ.167** ΕΡΩΤΑΣ **σ.179** ΕΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΜΟΥΣΑΜΑ **σ.203** ΜΑΡΜΑΡΟ **σ.192**
ΜΠΡΟΥΝΤΖΟΣ **σ.211** ΚΙΜΩΛΙΑ **σ.191** ΒΡΑΧΥΝΣΗ **σ.200** ΣΦΟΥΜΑΤΟ **σ.196**

Βενετσιάνικη Αναγέννηση

1430
–
1550

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ΤΖΟΒΑΝΙ ΜΠΕΛΙΝΙ • ΤΖΟΡΤΖΟΝΕ • ΤΙΤΣΙΑΝΟ • ΤΙΝΤΟΡΕΤΟ
• ΠΑΟΛΟ ΒΕΡΟΝΕΖΕ • ΤΖΑΚΟΠΟ ΣΑΝΣΟΒΙΝΟ

Τον 15ο και 16ο αιώνα η Βενετία ήταν η πιο ισχυρή πόλη της Ιταλίας. Ο πλούτος της και η ισχύς της οφείλονταν εν πολλοίς στο εμπόριο της με την Ανατολή, αλλά και στη σχετικά πρόσφατη επέκταση της επικρατείας της στην ανατολική Μεσόγειο και στην ιταλική ενδοχώρα.

Οι Βενετσιάνοι ζωγράφοι απέκτησαν σταδιακά φήμη μέσω της υιοθέτησης της τεχνικής της ελαιογραφίας και μέσω της ιδιαίτερης ικανότητάς τους στη χρήση του χρώματος. Η πιο διάσημη οικογένεια Βενετσιάνων ζωγράφων ήταν οι Μπελίνι, ο Γιάκοπο (περ. 1400-70) και οι γιοι του Τζοβάνι (περ. 1430-1516) και Τζεντίλε (περ. 1429-1507). Αλλά και η αμέσως επόμενη γενιά καλλιτεχνών ανέδειξε μεγάλους ζω-

γράφους, όπως τον Τζορτζόνε (1477-1510), τον Τιτσιάνο (περ. 1488-1576) και τον Σεμπαστιάνο ντελ Πιόμπο (περ. 1485-1547). Ειδικότερα ο Τιτσιάνο, εξελίχθηκε σταδιακά στον κορυφαίο ζωγράφο της εποχής του, με τη φήμη του να εξαπλώνεται μάλιστα και εκτός Ιταλίας, στην Ισπανία και τη Γαλλία. Στον Τζορτζόνε και στον Τιτσιάνο οφείλονται επίσης σημαντικές καινοτομίες και σημαντικά επιτεύγματα στην απόδοση του τοπίου. Σε ό,τι αφορά τον εντυπωσιακό χειρισμό του χρώματος (εφάμιλλο με τον αντίστοιχο χειρισμό του σχεδίου από τον Μιχαήλ Άγγελο), επίγονοι του Τιτσιάνο υπήρξαν ο Τιντορέτο (1518-94) και ο Πάολο Βερονέζε (1528-88).

Η καταιγίδα, Τζορτζόνε, περ. 1508, 82×73 εκ., ελαιογραφία σε μουσαμά, Πινακοθήκες της Ακαδημίας, Βενετία

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Ήδη από το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα οι Βενετσιάνοι ζωγράφοι ξεχώριζαν για το ιδιαίτερο ύφος τους, βασισμένο κυρίως στον λαμπρό χειρισμό του χρώματος, αλλά και για τη θεατρικότητα και τον δυναμισμό των συνθέσεών τους. Επίσης, σημαντικός ήταν ο ρόλος των Βενετσιάνων ζωγράφων στην υιοθέτηση ως τεχνικής της ελαιογραφίας σε μουσαμά (και όχι πλέον σε ξύλο).

Μανιερισμός

1520
–
1600

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ: ANTONIO NTA KOPETZO • ΡΟΣΟ ΦΙΟΡΕΝΤΙΝΟ • ΠΟΝΤΟΡΜΟ
• ΤΖΟΥΛΙΟ ΡΟΜΑΝΟ • ΠΑΡΜΙΤΖΑΝΙΝΟ

Με αφετηρία τη δεκαετία του 1520 ένα νέο ύφος έκανε την εμφάνισή του, επεκτείνοντας τα επιτεύγματα της Ωριμης Αναγέννησης, αλλά και αντικαθιστώντας συχνά το στοιχείο της αρμονίας, της ισορροπίας και των κλασικών αναλογιών με συνθέσεις όπου κυριαρχούν η εκζήτηση, η επιτήδευση, οι πιο δραματικοί φωτισμοί, η επιμήκυνση των μορφών.

Η πρώτη γενιά των μανιεριστών καλλιτεχνών, έχοντας αφομοιώσει τις κατακτήσεις της Ωριμης Αναγέννησης, υιοθέτησε ένα πιο «στιλιζαρισμένο» ύφος, σε έργα που διακρίνονταν για την έμφασή τους στο θεατρικό στοιχείο και στις πιο δυναμικές φόρμες. Ο Μανιερισμός άρχισε, ωστόσο, σχετικά σύντομα να αντιμετωπίζεται σαν συνώνυμο της επιτήδευσης, σαν ύφος που αποσκοπούσε στην επίδειξη των ικανοτήτων του καλλιτέχνη εις βάρος του περιεχομένου του έργου, με αποτέλεσμα να προκαλέσει την αντίδραση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας κατά των υπερβολών του. Αν και ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως για Ιταλούς καλλιτέχνες, υπήρξαν και βορειοευρωπαίοι μανιεριστές όπως Χέντρικ Χόλτσιους (1558-1617) και ο Μπαρτολομέους Σπράνγκερ (1546-1611), που διακρίθηκαν κυρίως ως ζωγράφοι μυθολογικών σκηνών και θεμάτων.

Η Γέννηση του Χριστού, Αντόνιο ντα Κορέτζο, περ. 1530, 256,5×188 εκ., ελαιογραφία σε μουσαμά, Πινακοθήκη Παλαιών Δασκάλων, Δρέσδη

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Ο Μανιερισμός κάλυπτε κυρίως την ανάγκη ηγεμόνων και αριστοκρατών για ένα ύφος που να συμβάλλει στην προβολή τους. Χαρακτηριστικά αυτού του ύφους ήταν υπερβολές και επιτηδεύσεις όπως επιμηκυνμένες μορφές, εξεζητημένες στάσεις και ασυνήθιστοι φωτισμοί.

The background of the entire page is Gustav Klimt's painting 'The Kiss'. It depicts a man and a woman in ornate, golden, patterned robes embracing and kissing. The man's robe features a grid of black and white rectangles, while the woman's is covered in intricate golden patterns and colorful floral motifs. The background of the painting is a dark, textured gold.

Ένας
σύντομος οδηγός:
κινήματα,
έργα,
θέματα
και τεχνικές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr ✉ e-mail: info@psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-4788-9

9 786180 147889

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 26223